

Νεοελληνική Λογοτεχνία Θεωρητικής Κατεύθυνσης

A1. Πολύ συχνά ο Γ. Ιωάννου αντλεί τα θέματά του απ' τα παιδικά του χρόνια, τον κόσμο της προσφυγιάς, τον πόλεμο, τη Θεσσαλονίκη και τον τρόπο ζωής των απλών ανθρώπων. Αυτά τα στοιχεία αποδεικνύονται και στο παρόν πεζογράφημα. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα εξής παραδείγματα μέσα από το κείμενο:

- παιδικά χρόνια «οι μεταξοσκώληκές μου δεν μπορούσαν να το φάνε»
- κόσμος της προσφυγιάς «είχαμε και εμείς αφήσει σπίτια και αμπελοχώραφα εκεί κάτω»
- πόλεμος «μια Ιταλιάνικη μπόμπα είχε σαρώσει τη ντουτιά... χωρίς να καταφέρει να το ρημάξει»
- Θεσσαλονίκη «φημισμένο σ' όλο το Ισλαχανέ (περιοχή Θεσσαλονίκης)
- τρόπος ζωής απλών ανθρώπων «όπως άλλωστε δίναμε σ' όλη τη γειτονιά και σ' όποιον περαστικό μας ζητούσε»

B1. α) Χαρακτηριστικό της πεζογραφίας του Γ. Ιωάννου είναι ότι ο αφηγητής είναι η κυρίαρχη ατομική συνείδηση, γι' αυτό και η αφήγηση, που κατά κύριο λόγο γίνεται σε πρώτο πρόσωπο, έχει έναν χαρακτήρα καταγραφικό και κάποτε χρονογραφικό. Ανακαλεί μέρος του μνημονικού υλικού, ενώ παράλληλα έντονο είναι και το εξομολογητικό ύφος. Συνοψίζοντας, η χρήση του πρώτου προσώπου και η καταγραφή της σύγχρονης εποχής πολλές φορές με καταγγελτικό και ειρωνικό τόνο, επιβεβαιώνουν την άποψη του κυρίου Βιστωνίτη. Ενδεικτικά αναφέρουμε δύο παραδείγματα τα οποία σε αντιστοιχία στηρίζουν την παραπάνω άποψη:

1. «Θα παραφυλάγω νύχτα-μέρα..... και ίσως μπορέσω να εμποδίσω ή τουλάχιστο να καθυστερήσω το χτίσιμο του νέου εξαμβλώματος».
2. «... σε μια συμμορία εργολάβων και στη θέση του υψώθηκε μια πολυκατοικία απ' τις πιο φρικαλέες».

β) Ο αφηγητής ξεκινά από το παρόν με τη φράση «Δεν ξαναφάνηκε η μαυροφορεμένη εκείνη γυναίκα» και με μια αναφορική πρόταση (που ερχόταν στο κατώφλι μας...) μεταφέρεται ανεπαίσθητα και με τέχνη στο παρελθόν, για να αφηγηθεί τις επισκέψεις της άγνωστης γυναίκας (η αφήγηση των επισκέψεων ακολουθεί τη χρονική σειρά – είναι ευθύγραμμη). Έτσι μας δίνονται συγκεκριμένα χρονικά σημεία που αντιστοιχούν στις επισκέψεις της Τουρκάλας:

1936: α' επίσκεψη

1938: β' >>

1939: γ' >>

1940: δ' >>

1945: ε' >>

Όσπου κλείνει σ' ένα σημείο την αναδρομή και με την επανάληψη της παραπάνω φράσης «δεν την ξανάδαμε από τότε» επανέρχεται στο παροντικό χρονικό επίπεδο, για να επιστρέψει στο παρελθόν (στο πρόσφατο παρελθόν) με τη φράση «την προηγούμενη φορά» και να κλείσει την αφήγηση με την αναδρομή που υπάρχει στα λόγια της γριάς, τα οποία μας φέρνουν στο απώτερο παρελθόν, πιο μακρινό από εκείνο των επισκέψεων της κεντρικής ηρωίδας «Στο σπίτι αυτό... ματαείδα». Ωστόσο, υπάρχει και μια υποτυπώδης πρόδρομη αφήγηση: είναι το σημείο στο οποίο ο αφηγητής απειλεί ότι θα παραφυλάγει για να εμποδίσει ή να καθυστερήσει το χτίσιμο του νέου «εξαμβλώματος».

Το αφήγημα λοιπόν εκτείνεται σε όλες τις χρονικές βαθμίδες: παρόν -παρελθόν – μέλλον.

B2. α) κλεφτές ματιές: η εκδήλωση αυτή φανερώνει την έντονη νοσταλγία της για το παρελθόν για τα χρόνια που έζησε στο πατρικό της σπίτι, αλλά φανερώνει και το φόβο της μήπως αντιληφθούν κάτι για την καταγωγή της.

Κάθεται κατατσακισμένη στο κατώφλι: το κατώφλι είναι σύμβολο του σπιτιού. Αυτό φιλούσε όταν μικρή εγκατέλειπε το σπίτι της « Στο σπίτι αυτό... δεν ματαείδα». Άλλη μια εκδήλωση για την έντονη νοσταλγία που νοιώθει για το παρελθόν, αλλά και για τις στιγμές ευτυχίας που πέρασε σ' αυτούς τους χώρους κατά τα παιδικά και νεανικά της χρόνια. Το «κατατσακισμένη» μαρτυρά τόσο τη σωματική κούραση, αφού ερχόταν από μακριά, όσο και την ψυχική καταβολή αφού πρόκειται για ένα τραγικό πρόσωπο.

Είχε μαλακώσει την καρδιά: η φράση αυτή δείχνει τη μεταστροφή των συναισθημάτων της οικογένειας. Μπορεί να αποκαλύφθηκε η καταγωγή της, ωστόσο τα συναισθήματα της οικογένειας δεν άλλαξαν. Με αυτά ο αφηγητής μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι μπορεί να δημιουργούνται ανάμεσα στους λαούς εθνικές διαφορές, μπορεί οι ισχυροί να τους εμπλέκουν σε συρράξεις, μπορεί να υπάρχουν πρόσφυγες Έλληνες ή Τούρκοι, Χριστιανοί ή Μουσουλμάνοι, όμως μια είναι η προσφυγιά, μια η νοσταλγία, μια η ανθρωπιά για όλους.

Κατάγυμνη αυλή: άλλη μια άφωνη εκδήλωση πόνου και οδύνης του πάσχοντα ανθρώπου από τα χτυπήματα της μοίρας. Μια αποθέωση του συγκρατημένου παθητικού πάθους. (κοίταζε ακίνητη την κατάγυμνη αυλή). Εδώ η αναφορά γίνεται στην τελευταία επίσκεψη της γυναίκας, όπου αντικρύζει τα συντρίμια του σπιτιού «κατάγυμνη αυλή» το οποίο είχε υποστεί τις συνέπειες του ελληνο-ιταλικού πολέμου, «Μια Ιταλιάνικη μπόμπα... να το γκρεμίσει», γεγονός που διακόπτει βίαια κάθε πλέον επαφή της γυναίκας με το συγκεκριμένο χώρο, που αντιπροσωπεύει τις ρίζες της με το παρελθόν.

Αφράτο μάρμαρο: η γυναίκα και να ερχότανε από εδώ και πέρα, δε θα έβρισκε πια το κατώφλι με το αφράτο μάρμαρο για να ξαποστάσει. Το κατώφλι σημείο του σπιτιού καθοριστικό για την κοινωνική ζωή των ανθρώπων της εποχής, χάνει πια αυτή του την ιδιότητα. Το μάρμαρο, αν και σκληρό υλικό, χαρακτηρίζεται αφράτο, πράγμα που μαρτυρά το συναισθηματικό δεσμό της γυναίκας μ' αυτό και με το σπίτι γενικότερα, αλλά αποτελεί και σημείο ψυχικής ανακούφισης για τη γυναίκα.

β) Ο συγγραφέας στο συγκεκριμένο απόσπασμα γίνεται σαρκαστικός και ειρωνικός. Ειδικότερα, στο σημείο που αναφέρει «το σπίτι είχε από καιρό παραδοθεί..... οι γελοίοι». Εδώ ο αφηγητής μεταχειριζόμενος την ειρωνεία αναφέρεται στην εγκληματική πράξη των εργολάβων, «να σκεπάσουν το ψηφιδωτό», πράξη που φανερώνει την αδιαφορία τους απέναντι στον πολιτισμό και στην πνευματική παράδοση της πόλης τους. Εξαλείφουν τη μνήμη του παρελθόντος μπροστά στην βουλμία τους για τη δημιουργία περιουσιών εξυπηρετώντας τα προσωπικά τους συμφέροντα, είναι οι νέοι κατακτητές της πόλης και των μνημείων της. «ποιος ξέρει... πονηρό μυαλό τους»: εδώ ο Ιωάννου οργισμένος αναφέρεται με σαρκασμό στο οικιστικό χάος που επικρατεί στις μεγαλουπόλεις. Δε χαίρεται που θα γκρεμιστεί το «φρικαλέο» κτίσμα, γιατί φοβάται ότι θα προκύψει κάποιο «νέο εξάμβλωμα» πιο φρικαλέο από το πρώτο.

Γ1. α) Οι συστηματικές επισκέψεις της γυναίκας στο σπίτι του αφηγητή καταδεικνύουν την επίμονη νοσταλγία και τον πόνο που αισθάνεται για το παρελθόν που άφησε πίσω, για τη χαμένη πατρίδα της. Το κατώφλι, βασικό σύμβολο του σπιτιού, της θυμίζει μια παλιά αγαπημένη συνήθεια κοινή μεταξύ των γυναικών της εποχής, όταν καθισμένες σε αυτό απολάμβαναν μια υποτυπώδη κοινωνική ζωή. Είναι σαφές ότι με κάποια στοιχεία του σπιτιού είναι συναισθηματικά δεμένη, γι' αυτό και η επαφή με τον τόπο όπου έζησε ξυπνά μέσα της ευχάριστες μνήμες και στιγμές του παρελθόντος με αγαπημένα πρόσωπα. Έτσι μέσα από την οικιότητα που αισθάνεται στο περιβάλλον αυτό, ικανοποιεί τη βαθύτερη ανάγκη της να συνδεθεί με την εποχή των παιδικών και νεανικών της χρόνων. Παράλληλα, η παραμονή της στο κατώφλι υποδηλώνει τη διακριτικότητα και το σεβασμό προς την οικογένεια που πλέον κατοικεί στον άλλοτε δικό της χώρο, και που απορρέει από την ευγενική καταγωγή της. Άλλωστε δεν είναι τυχαίο ότι ακόμα κι όταν εξαναγκάστηκαν να αφήσουν το σπίτι τους, εκείνη «φιλούσε το κατώφλι» εκδηλώνοντας την απερίγραπτη λύπη της για τον βίαιο αποχωρισμό.

β) Μέσα στο πολύβουο πλήθος της γειτονιάς εξαιτίας της αποκάλυψης του ψηφιδωτού ο αφηγητής απομονώνει και μεταφέρει αυτολεξεί τα ψιθυριστά λόγια μιας ηλικιωμένης με τα οποία οδηγούμαστε στην λύση του μυστηρίου. Η ηλικιωμένη απαντά (και επιβεβαιώ-

νει) στα ερωτήματα και στις υποθέσεις του αφηγητή σχετικά με την ταυτότητα της γυναίκας και τη σύνδεσή της με το σπίτι της οικογένειας του αφηγητή. Στο παλιό σπίτι έμενε ένας μπέ-ης με μια πανέμορφη κόρη, η οποία, όταν αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την πόλη κυλιό-ταν στο κατώφλι σπαραχτικά, θρηνώντας για την υποχρεωτική φυγή. Η μυστηριώδης, λοιπόν, μαυροφορεμένη γυναίκα με την ευγενική συμπεριφορά και την αρχοντική εμφάνιση ήταν προφανώς η κόρη αυτή του μπέ-η, η οποία ερχόταν σε τακτά διαστήματα και επισκεπτόταν την περιοχή και το σπίτι που μεγάλωσε με έκδηλη νοσταλγία. Συγκεκριμένα στοιχεία που συ-νάδουν στο ότι η γυναίκα του έργου είναι η κόρη για την οποία κάνει λόγο η γιαγιά είναι το ότι στα νιάτα της ήταν πολύ όμορφη, όπως λέει η γριά, ενώ ο αφηγητής αναφερόμενος στην ώριμη κυρία μιλάει για ίχνη μιας μεγάλης αρχοντικής ομορφιάς. Επίσης φιλούσε το κατώφλι όταν ξεριζωνόταν, μαρτυρεί η γριά – κάθε φορά που ερχόταν σπίτι καθόταν στο κατώφλι ε-πισημαίνει ο αφηγητής. Τέλος, η γριά μνημονεύει το σπαραγμό της και ο αφηγητής τη συ-ντριβή της (κατατσακισμένη, ακίνητη).

Δ1. Το πεζογράφημα «Στου Κεμάλ το σπίτι» με το απόσπασμα από την «Απογραφή ζη-μιών» έχουν αρκετές ομοιότητες ως προς το περιεχόμενο. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- α) το παραπλήσιο χρονικό πλαίσιο του πεζογραφήματος και του αποσπάσματος,
- β) το κοινό, και στα δυο κείμενα, βιωματικό στοιχείο του Γ. Ιωάννου,
- γ) ο κοινός χώρος, η Θεσσαλονίκη («κατά το πλαϊνό σπίτι του Κεμάλ...» και «Ήταν, πάντως, δέντρο φημισμένο σ' όλο τον Ισλαχανέ» - «... οδός Πλάτωνος» και «... πλατεία Μακεδονομάχων»,
- δ) η αναφορά σε εθνικές κοινότητες (Έλληνες από τουρκικά εδάφη στο πεζογράφημα «είχαμε κι εμείς αφήσει σπίτια... εκεί κάτω», και στο απόσπασμα Εβραίοι «...οικογένειες Εβραίων»,
- ε) η καταστροφή των παλαιών σπιτιών (παλαιού κόσμου) και η σύγχρονη αισθητική «Το σπίτι είχε... γελοίοι» - «Τα σπίτια αυτά... μπουλντόζες» και «Θαρρείς... της παλαιάς ζωής»,
- στ) η ειρωνεία και ο σαρκασμός του αφηγητή για τον εκσυγχρονισμό της πόλης και τους ανθρώπους του κέρδους «Ποιος ξέρει... το πονηρό μυαλό τους» - «σε συνεργασία, βέ-βαια, με τους πολιτικούς μηχανικούς και τους άλλους σπουδαίους» και «και αφέθηκε ελεύθε-ρος για να φωτογραφίζουν οι τουρίστες με άνεση τη Ροτόντα»,